

OPNAMES MAKEN VAN JEZELF VOOR DE KLAS

BEELDEN ALS BRUG TUSSEN STAGE EN OPLEIDING

Bij de HAN-pabo Nijmegen maken studenten regelmatig korte opnames van zichzelf in de stage. Ze krijgen modellen aangereikt om de opnames te bekijken en te analyseren en geven elkaar feedback. De opnames fungeren zo als brug tussen praktijk en theorie: wat in de stage gebeurt, wordt zichtbaar op de pabo.

Tekst: Marijke Bouwhuis

Ruim tien jaar geleden is pabo Nijmegen gestart met het begeleiden met beeld van studenten die problemen ondervonden in hun stage. De begeleiding wordt uitgevoerd door enkele docenten die tevens gecertificeerde SVIB'ers (SchoolVideoInteractieBegeleiders) zijn. De studenten zijn bijna altijd enthousiast over de werkwijze: op een effectieve manier krijgen ze in beeld waar ze staan als aankomend leerkracht: 'Wat gaat goed en waarin kan ik me verder ontwikkelen: wat is de eerste stap?'

Deze activerende werkwijze geeft studenten vaak net de impuls die ze nodig hebben; 'Ik heb nu een kistje gereedschap naast me staan'. Bovendien is de ontwikkelingsgerichte werkwijze voor studenten prettig en geruststellend: 'Het was een opluchting mezelf in beeld te zien'. Er wordt bij het begeleiden vooral benoemd wat goed gaat en de in die situatie gebruikte leerkrachtvaardigheden worden meegenomen bij het bespreken van het werkpunt van de student. Eigenlijk werken we met de pabo-studenten vanuit hetzelfde basisprincipe als we willen werken met kinderen in het basisonderwijs: ontwikkelingsgericht.

WERKEN MET BEELD

Omdat het begeleiden van individuele studenten met beeldmateriaal veel opleverde, is een jaar of vijf geleden besloten om met alle studenten op de pabo met eigen beeldmateriaal te gaan werken. Bovendien vonden we het als docenten belangrijk dat opnames niet alleen gemaakt worden als het niet goed gaat in de stage, maar juist meer gezien zouden gaan worden als een middel om jezelf te ontwikkelen. Een heel andere reden voor het opzetten van modules 'werken met beeld' was dat – door het gemak van filmen met het mobieltje - mentoren/stagebegeleiders en studenten zelf steeds vaker opnames gingen maken en terugkijken. Wij, als SVIB-docenten, vinden het belangrijk om daarbij een kader aan te bieden, zodat het kijken naar beelden meer oplevert. Doel van de modules is dat studenten de 'ontwikkelingsgerichte manier van kijken naar beelden' over gaan nemen.

PROPEDEUSE

Er is vooralsnog gekozen om in de propedeuse en de kernfase van de opleiding de studenten een impuls te geven met betrekking tot het werken met eigen opnames.

In de propedeuse is de eerste module direct gekoppeld aan de eerste stage van studenten (startend na 8 weken opleiding). Het was voor ons de eerste ronde afwachten: hoe bevalt het om op je tweede stagedag al een opname van jezelf te maken? Is het helpend of juist belemmerend voor studenten? In de praktijk blijkt dat studenten het maken en tonen van eigen opnames vaak erg spannend vinden, maar ook heel leerzaam. Daarnaast wordt door het direct maken van opnames door de opleiding uitgestraald dat het werken met eigen beeldmateriaal iets is wat hoort bij je professionele ontwikkeling tot leerkracht. Voor veel studenten blijkt de aangereikte manier van kijken naar zichzelf een eyeopener.

LEREN KIJKEN NAAR LEERKRACHTVAARDIGHEDEN

In de module wordt systematisch getraind in het kijken naar beeldmateriaal. Studenten leren kijken naar leerkrachtvaardigheden op gebied van interactie (relatie), didactiek (competentie) en klassenmanagement (autonomie). Het gaat daarbij om 'klein kijken'. En 'klein kijken' is ook écht klein kijken: het gaat om analyses van slechts enkele minuten beeldmateriaal

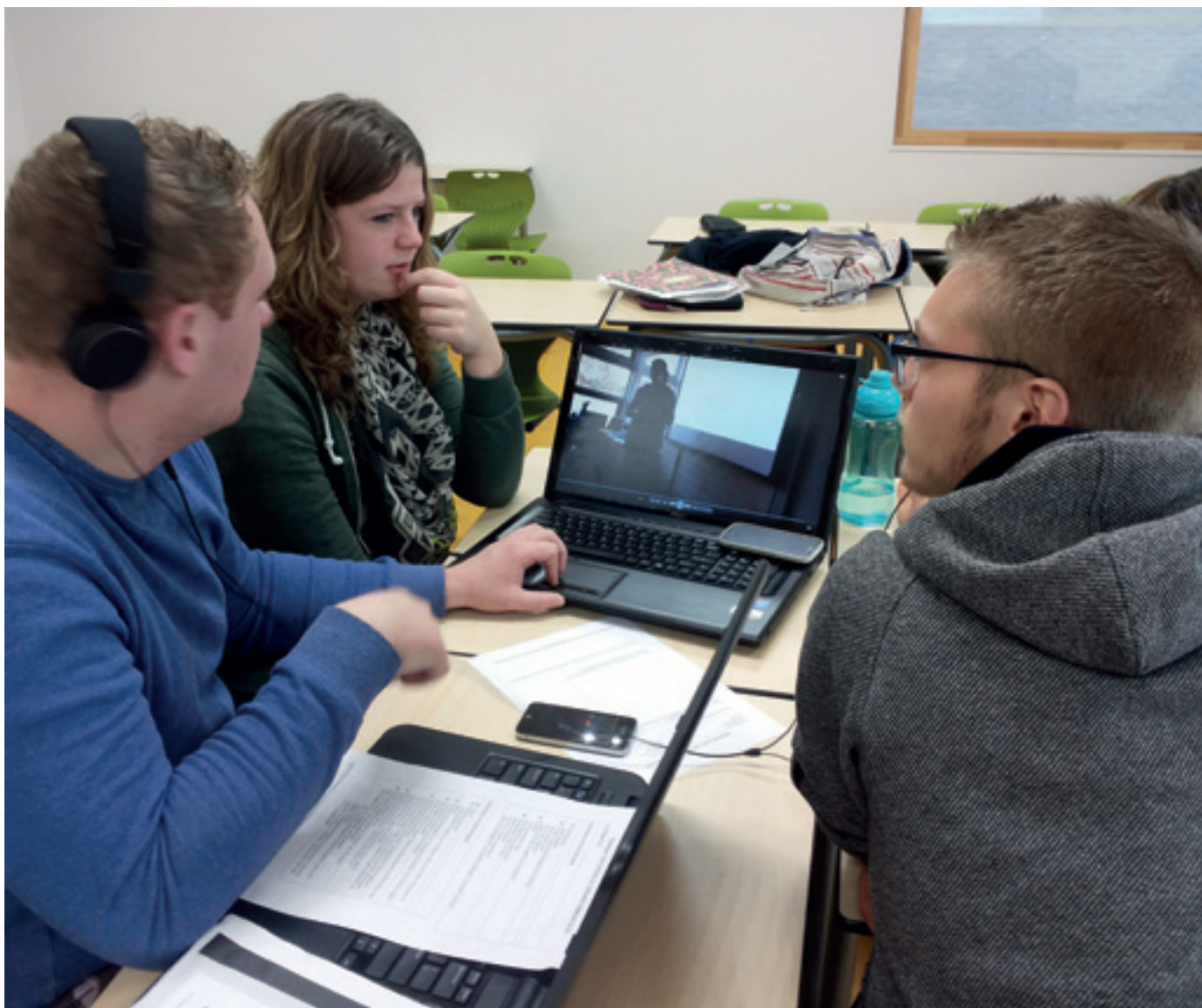
waarbij in feite vrijwel iedere paar seconden al voldoende materiaal aanlevert voor een goed gesprek. Het aangereikte begrippenkader ondersteunt hen hierbij. Zo leren studenten bijvoorbeeld te 'zien' wat ze doen om 'goed te volgen' te zijn voor leerlingen.

Het begrippenkader biedt verder een gemeenschappelijke taal die oordeelloos en constructief is. Studenten leren gedrag te benoemen. Dus niet alleen: 'je houdt goed orde', maar bijvoorbeeld:

- je staat centraal voor de groep,
- de kinderen kunnen je zien,
- je kijkt rond en maakt oogcontact
- je geeft een alertheidssignaal.
- je benoemt gewenst gedrag: 'zeggen hoe je het hebben wilt)

Daarnaast wordt steeds ingegaan op het effect van je gedrag op leerlingen. In bovenstaand voorbeeld is het effect 'dat de kinderen op jou gefocust zijn'.

Onder de interactie-analyse die studenten maken, noteren ze waar ze tevreden over zijn en waarin ze zich verder willen ontwikkelen.

Enkele voorbeelden:

- > Om de centrale focus te krijgen heb ik een centrale positie aangenomen in de klas, met als reden dat ik de leerlingen goed kan zien en zij mij. Wat me opviel was dat ik stevig stond en duidelijk sprak. Ik zorgde voor oogcontact met leerlingen.
- > De kinderen doen goed mee. Ik denk dat het goed rondkijken daar wel mee te maken heeft.
- > Mijn stem is goed en duidelijk hoorbaar en prettig om naar te luisteren. Daarnaast ondersteun ik mijn boodschap met mijn mimiek.
- > Ik geef altijd een ontvangstbevestiging. Nu ik dit op beeld zie, zie ik hoe kinderen hiervan groeien.
- > Ik dacht altijd dat mijn dialect storend was voor anderen. Het valt me op dat ik behoorlijk netjes praat en ook met een heldere stem.

- > Ik merk in dit filmpje op dat ik op een bepaald moment erg diep inga met een leerling op een bepaald onderwerp. Ik zie nu dat de betrokkenheid bij de anderen kinderen heel erg verzwakt en dat wil ik niet hebben. Ik wil bedenken hoe ik ze beter kan betrekken bij de les.
- > Ik wil erop letten dat ik alle kinderen eerst de tijd geef om goed na te denken over een vraag voordat ik een beurt geef.
- > Door het terugkijken van het filmpje zie ik zoveel meer leerpunten n.a.v. een les dan die mijn mentor onder het kopje 'feedback' kan noteren. Dat komt soms even hard aan. Ik heb bijvoorbeeld helemaal niet door gehad dat ik de eerste drie minuten van mijn les voor een groot gedeelte zelf naar het bord sta te kijken in plaats van dat ik op mijn klas let. Ik ben me er nu wel bewust van en neem dit zeker mee naar een volgende les!

Door deze manier van werken krijgen studenten inzicht in hun leerkrachtgedrag en handvatten voor momenten waarop het bijvoorbeeld wat minder gemakkelijk gaat met bijvoorbeeld orde. Ook leren ze bewuster te kijken naar het (voorbeeld-)gedrag van de mentor.

BEELDANALYSE EN FEEDBACK

De gemaakte opnames worden door studenten thuis geanalyseerd met een analysemodel. Ze transcriberen een klein stukje van de opname en benoemen hun leerkrachtgedrag en het effect van hun gedrag op de leerlingen. In de bijeenkomsten nemen ze kleine, voor hen relevante, stukjes opnames mee. In twee- of drietalen geven studenten elkaar feedback.

Door de ontwikkelingsgerichte manier van klein kijken naar leerkrachtvaardigheden en door het gebruik van het begrip-penkader wordt het geven en ontvangen van feedback meer gekaderd en daardoor wat makkelijker voor studenten. Studenten benoemen de 'actie' van de leerkracht (stagiair) en geven aan wat het effect ervan is op de leerlingen. Ze hoeven daarbij geen oordeel te geven, maar kunnen in gesprek gaan over wat ze waarnemen.

Deze manier van werken met 'actie-reactie' maakt studenten heel erg bewust van het gegeven dat hun manier van doen, hun leerkrachtvaardigheden, effect op leerlingen heeft. En natuurlijk vice versa.

Het geven van feedback op elkaars opnames zou na een korte training ook buiten de opleiding kunnen plaatsvinden, in twee- of drietalen of door middel van het aanbrengen van 'tags' in de opnames. Dit zijn opmerkingen die geplaatst kunnen worden in het beeldmateriaal zelf.

In de praktijk blijkt dat studenten het zinvol en leuk vinden om 'inkijkjes' van elkaar in de stage te krijgen; 'Wat is jouw lokaal apart ingericht' of 'Een volgende keer ga ik deze werkvorm ook eens uitproberen'.

De Alpo-studenten (Academische lerarenopleiding primair onderwijs) sluiten de module af met een presentatie aan groeps-genoten. In deze presentatie bespreken en tonen ze met beeldmateriaal hun ontwikkeling in leerkrachtvaardigheden.

VERSCHILLENDE THEMA'S

In het eerste jaar wordt vooral ingezoomd op 'relatie leggen met de kinderen': de interactie met de kinderen. In het tweede jaar is het thema 'vriendelijk leidinggeven'. Studenten krijgen de vrijheid om daarbinnen hun eigen thema te kiezen,

bijvoorbeeld 'het geven van complimenten' of 'het leren noemen van gewenst gedrag'.

Er zijn veel thema's mogelijk waarbij met eigen opnames gewerkt wordt. Een belangrijk thema is vakdidactische ontwikkeling. Binnen zo'n thema kan samengewerkt worden met het stageveld, vakdocenten, slb'ers en beeldbegeleiders. Studenten kunnen in stages bijvoorbeeld opnames maken van hun instructie begrijpend lezen of rekenen, coöperatief leren, omgaan met verschillen en deze opnames meebrengen naar de pabo en daar vanuit verschillende perspectieven samen naar kijken. Een gemakkelijk manier om de stage-ervaringen te verdiepen en de kennis die in de opleiding wordt aangeboden hieraan toe te voegen: een win-winsituatie voor alle partijen, maar vooral voor de studenten.

In het afstudeerjaar van de opleiding wordt ook regelmatig gebruik gemaakt van beeldmateriaal tijdens intervisiebijeenkomsten. Beelden kunnen aanleiding zijn voor boeiende gesprekken over casussen die spelen gedurende de afstudeerstage. Het valt ons op dat, juist in de afstudeerfase wanneer studenten de verantwoordelijkheid gaan dragen voor het reilen en zeilen van de hele groep, er – onverwachts – sprake van ordeproblemen kan zijn. Het presenteren van eigen opnames, elkaar feedback durven geven en ontvangen en het in gesprek gaan over beter onderwijs, helpt studenten om te groeien tot sterke persoonlijkheden waar het toekomstig onderwijs om vraagt.

ZELFDE TAAL

Om het werken met eigen opnames goed vorm te kunnen geven, is het belangrijk dat dit breed gedragen wordt door de betrokkenen: pabodocenten, stagebegeleiders en mentoren zouden dezelfde 'taal' moeten spreken: het spreken in termen van actie-reactie (= interactie), het 'klein kijken' naar beelden, het gericht feedback geven en ontvangen en het ontwikkelingsgerichte gesprek kunnen voeren, kijkend naar beelden uit de praktijk.

Helemaal mooi zou het zijn als deze manier van werken na de pabo voortgezet wordt als 'gewoon' onderdeel van de dagelijkse praktijk op de scholen. Startende en ervaren leerkrachten wisselen beelden uit, ondersteunen elkaar en gaan in gesprek over beter onderwijs.

Op die manier kan het werken met eigen opnames een brugfunctie vormen tussen praktijk en theorie, maar ook een brug zijn tussen alle betrokkenen in het onderwijs en zo het onderwijs voor leerlingen verbeteren.

Marijke Bouwhuis is opleider Han-Pabo Nijmegen en coach bij Stichting LeerKRACHT. Op de pabo verzorgt ze onder meer de modules rondom 'werken met beeld'. Daarnaast geeft ze kennismakingstrainingen 'beeldbegeleiding' via haar eigen bedrijf, www.beeldbegeleiding.com.